

මහජන පුස්තකාලයක විමර්ශන පුස්තකාලයාධිපතිවරයෙකුගේ කාර්යය භාරය පිළිබඳ විමසුමක්

ඩී.එම්.එස්.කේ. හේරත්*

සංකේතපය

මහජන පුස්තකාලයක් යනු ප්‍රාදේශීය වශයෙන් පාඨකයන්ගේ තොරතුරු අවශ්‍යතා සපුරාලීමට පවතින ආයතනයකි. එහි පාඨක ප්‍රජාව විවිධත්වයෙන් යුතු වන අතර කිසිදු හේදයකින් තොරව ඔවුන්ට සේවය සැපයීම මහජන පුස්තකාලයාධිපතිවරයාගේ වගකීමයි. විමර්ශන සේවය මෙරට මහජන පුස්තකාලවලට එතරම් සමීප නොවන්නේ එය පාඨකයා විසින් ප්‍රබලව අපේක්ෂා නොකිරීම, පුස්තකාලය සතුව විමර්ශන එකතුවක් හෝ අංශයක් නොපැවතීම වැනි හේතු නිසාවෙනි. එහෙත් මහජන පුස්තකාලයක උපරිම සේවය පාඨක ප්‍රජාව වෙත ලබා දීමට නම් විමර්ශන අංශයක් සහ එකතුවක් පුස්තකාලය තුළ පවත්වාගත යුතුය. එ

හිදී මහජන පුස්තකාලයීය විමර්ශන එකතුව සහ පාඨකයා සම්බන්ධ කරන ප්‍රධාන පුරුක වන්නේ විමර්ශන පුස්තකාලයාධිපතිවරයාය. ආගමනය වැදගත්ය. සීමිත එකතුවක් පවතින මහජන පුස්තකාලයකට නම් එක් ප්‍රධාන පුස්තකාලයාධිපතිවරයෙක් සිටීම ප්‍රමාණවත් වෙතත් විමර්ශන සේවය නිසිලෙස ලබාදීම සඳහා නම් ඔහු විමර්ශන පුස්තකාලයාධිපතිවරයාගේ භූමිකාවට අවතීර්ණ විය යුතුය.

හැඳින්වීම

පාඨකයාගේ සමාජීය තත්වය රැකියාව, ආගම ජාතිය ආදී කවර නිර්ණායකයක් ගත්ත ද ඒ සෑම එකකින්ම පරස්පර වූ පාඨක පිරිසකට මහජන පුස්තකාල මඟින් සේවය සැපයේ. මහජන පුස්තකාලයීය විමර්ශන සේවය සැලසුම් කිරීමේ දී එය ළමා, තරුණ, මහලු සෑමදෙනෙකු වෙනුවෙන්ම විවෘත විය යුතුය. එහෙයින් සෑම පාර්ශ්වයකම විවිධ අධ්‍යාපන මට්ටම්වල පාඨකයන්ට ගැලපෙන පරිදි විමර්ශන එකතුව වර්ධනය කළ යුතුය. මහජන සම්බන්ධතා පැවැත්වීමේ දී මෙන්ම පුස්තකාල නීති රීති ක්‍රියාත්මක කිරීමේදී ද පාඨක ප්‍රජාවගේ පවතින විවිධත්වය හේතුවෙන් විමර්ශන සේවා සැපයීම දුෂ්කර වේ. සමජාතීය පාඨක පිරිසක් සිටින විශ්වවිද්‍යාල පුස්තකාලවල විමර්ශන පුස්තකාලයාධිපතිවරයාට වඩා මහජන පුස්තකාලයේ විමර්ශන පුස්තකාලයාධිපතිවරයාට පැවරෙන කාර්යභාරය අභියෝගාත්මක බව සඳහන් කළ යුතු ය. මහජන පුස්තකාලයේ විමර්ශන පුස්තකාලයාධිපතිවරයාට පැවරෙන කාර්යභාරය පිළිබඳව විශේෂ අවධානය යොමු කිරීම මෙම ලිපියෙන් අපේක්ෂිතය.

මහජන පුස්තකාලයීය විමර්ශන පුස්තකාලයාධිපතිවරයා උපයෝජකයන්ගේ විමර්ශන පැන සඳහා සාර්ථක ප්‍රතිචාර දැක්වීමට ද අවශ්‍ය වූ විට ප්‍රයෝජනවත් තොරතුරු

* නාවකාලික ප්‍රදර්ශක, සමාජවිද්‍යා පීඨ පර්යේෂණ පුස්තකාලය, dissanayakasaku@gmail.com

සැපයීමෙන් සහ නිවැරදිව මග පෙන්වීමෙන් ඔවුන්ට සහාය වීමට ද බැඳී සිටියි. ජනතාවට විමර්ශන සේවා සැපයීමේ දී විවිධ ක්‍රමෝපායයන් භාවිත කළ හැකි අතර ලොව පුරා මහජන පුස්තකාලවල ඒවා අඩු වැඩි වශයෙන් ක්‍රියාත්මක වෙයි.

මේ ක්‍රමෝපායයන් අතර වඩාත් සුලභ වන්නේ :

- විමර්ශන මේසය (Reference Desk)
- දුරකථන හෝ විද්‍යුත් ලිපි (Telephone or e-mail)
- අතථ්‍ය විමර්ශන සේවා (Virtual Reference (chat)), යනාදියයි.

විමර්ශන පුස්තකාලයාධිපතිවරයාගේ කාර්යභාරය විමසීමට ප්‍රථම ඔහු කවරෙකුදැයි හඳුනාගැනීම අවශ්‍යය. ඔහු පාඨකයාගේ විමර්ශන ගැටලු කෙරෙහි සාවධාන වෙමින් ඒවාට යහපත් ප්‍රතිචාර දක්වන්නෙකි. විවේචනාත්මකව සිතීමටත් සංවිධානාත්මකව කටයුතු කිරීමටත් හෙතෙම අවධානය යොමු කළ යුතුය.

සම්මත නිර්වචනය අනුව “ මහජන පුස්තකාලය යනු ප්‍රාදේශීය මට්ටමින් දැනුම සඳහා වන ද්වාර මාර්ගයයි. එය ඒ ඒ පුද්ගලයන් හා සමාජ කණ්ඩායම් වල යාවජීව ඉගෙනුම , ස්වාධීනව තීරණ ගැනීම සංස්කෘතික සංවර්ධනයට අවශ්‍ය මූලික තත්වයන් සම්පාදනය කරයි”

(IFLA /UNESCO Public Library Manifesto, 1994)

මේ නිර්වචනය තවදුරටත් විස්තරණය කොට දක්වන්නේ නම් මහජන පුස්තකාලයක් යනු කිසියම් ප්‍රදේශයක් හෝ ස්ථානයක් කේන්ද්‍ර කොටගෙන මහජන සේවය සඳහා රාජ්‍ය හෝ රාජ්‍ය නොවන සංවිධානයක අනුග්‍රහයෙන් ක්‍රියාත්මක වන එකී ප්‍රදේශයේ /ස්ථානයේ වෙසෙන ජනතාවගේ අධ්‍යාපනික, ආර්ථික, සාමාජික , සංස්කෘතික සංවර්ධනයට අදාළ දැනුම් අවශ්‍යතා සපුරාලමින් පුද්ගල පෞරුෂ සංවර්ධනය, සමාජශීලීත්වය, වින්දනාත්මක හා සෞන්දර්යාත්මක කුසලතා සාක්ෂාත් කරන සියලුම ජන කොටස්වලට ජාතික, වාර්ගික, ස්ත්‍රී, පුරුෂ හෝ වයස් ආදී හේදවලින් තොරව සේවා සපයන පොදු ආයතනයකි.

යථෝක්ත අභිප්‍රාය සාක්ෂාත් කර ගැනීම පිණිස මහජන පුස්තකාලයක මූලික මෙහෙවර ලෙස හඳුනාගෙන ඇත්තේ :

- බාලවියේ පටන්ම දරුවන්ට කියැවීමේ පුරුද්ද ඇති කිරීම හා එය ශක්තිමත් කිරීම
- පුද්ගලික හා ස්වයං අධ්‍යාපනයට මෙන්ම සියලුම මට්ටම්වල විධිමත් අධ්‍යාපනයට උපකාරවත් වීම
- පෞද්ගලික නිර්මාණාත්මක සංවර්ධනය සඳහා ඉඩකඩ සැලසීම
- ළමයින්ගේ හා යොවුන් ජනතාවගේ සංකල්පනය හා නිර්මාණශීලීත්වය උත්තේජනය කිරීම

- සංස්කෘතික උරුමය , කලාත්මක අගයයුම, විද්‍යාත්මක ජයග්‍රහණ හා සොයා ගැනීම් පිළිබඳ අවබෝධය වර්ධනය කිරීම
- සියලුම සංදර්ශන කලාවන් පිළිබඳ සංස්කෘතික ප්‍රකාශනයන්ට පිවිසීමට ඉඩ සැලසීම
- අන්තර් සංස්කෘතික සංවාද නිර්මාණය කිරීම හා සංස්කෘතික විවිධත්වයට අනුග්‍රහ දැක්වීම
- වාචික සම්ප්‍රදායට උපකාරවත් වීම
- පුරවැසියන්ට සකලාකාරයේ ප්‍රජා තොරතුරු වෙත පිවිසීමට ඇති අයිතිය සහතික කිරීම
- ප්‍රාදේශීය ව්‍යවසාය, සංගම් හා අභිමත කණ්ඩායම්වලට ප්‍රමාණවත් තොරතුරු සැපයීම
- තොරතුරු හා පරිගණක සාක්ෂර කුසලතා වර්ධනයට පහසුකම් සැලසීම
- සියලුම වයස් කාණ්ඩවලට, සාක්ෂරතා කටයුතු හා වැඩසටහන් වලට සහභාගී වීම හා උපකාර කිරීම සහ අවශ්‍ය නම් එබඳු කටයුතු ආරම්භ කිරීම

(IFLA /UNESCO Public Library Manifesto, 1994)

මෙකී මෙහෙවර ඉටු කරලීම සඳහා අවශ්‍ය ප්‍රධානතම සාධකය වන්නේ තොරතුරු ය. ප්‍රමාණවත් තොරතුරු සැපයීමකින් තොරව මේ කිසිදු මෙහෙවරක් සාර්ථකව නිම කළ නොහැකිය. එහෙයින් ජනතාවට තොරතුරු සැපයීම මහජන පුස්තකාල සේවාවේ හරය වශයෙන් ගිණිම වඩා අර්ථාන්විතය.

උපයෝජකයන්ට තොරතුරු සැපයීම සංකීර්ණ ක්‍රියාවලියකි. එහි පැතිකඩ ගණනාවක් තිබේ. උපයෝජකයන්ගේ ඝෞණික තොරතුරු අවශ්‍යතා සපුරාලීම, තොරතුරු මූලාශ්‍රය හා භාවිතය පිළිබඳ අවබෝධයක් ඔවුන්ට ලබාදීම, අදාළ තොරතුරු තමන්ට සැපයිය නොහැකි නම් ඒ තොරතුරු ලබාගත හැකි වෙනත් ස්ථාන වෙත උපයෝජකයන් යොමු කිරීම ආදී වශයෙනි. මහජන පුස්තකාලයක දී විමර්ශන සේවාව වැදගත් වන්නේ මේ නිසාය. පර්යේෂණ පුස්තකාලයක හෝ විශ්වවිද්‍යාල පුස්තකාලයක දී මෙන් පෘථුල විමර්ශන සේවාවක් මහජන පුස්තකාලයක නොපවතින්නේය යන්න පොදු මතයක් වුව ද, විමර්ශන සේවාව හා එහි ප්‍රතිලාභ පිළිබඳව ජනතාව දැනුවත් කරන මූලික ආයතනය වන්නේ මහජන පුස්තකාලය බව සිහි තබා ගත යුතු කරුණකි. බාල වියේ දී ස්වකීය ප්‍රථම විමර්ශන ප්‍රශ්නය මහජන පුස්තකාලයකින් විමසා ඇති බව බොහෝ පර්යේෂකයන් හා විද්වතුන් පිළිගනු නිසැකය.

විමර්ශන සේවාව

විමර්ශන සේවාව යනු කුමක්දැයි අර්ථ නිරූපණය කොට විමසා බැලීම මෙතැන දී වැදගත් වෙයි. පුස්තකාල හා විශ්ලේෂන විද්‍යාව පිළිබඳ මාර්ගගත ශබ්දකෝෂයේ දැක්වෙන පරිදි විමර්ශන සේවාව යනු:

“All the functions performed by a trained librarian employed in the reference section of a library to meet the information needs of patrons (in person, by telephone, or electronically), including but not limited to answering substantive questions, instructing users in the selection and use of appropriate tools and techniques for finding information, conducting searches on behalf of the patron, directing users to the location of library resources, assisting in the evaluation of information, referring patrons to resources outside the library when appropriate, keeping reference statistics, and participating in the development of the reference collection”

(ODLIS)

මේ නිර්වචනයෙන් හෙළිදරවු වන කරුණු කීපයකි. එනම් :

- පුද්ගලයන්ගේ තොරතුරු අවශ්‍යතා ඉටු කරනු සඳහා පුස්තකාලයක විමර්ශන අංශයේ සේවයේ නියුතු පුහුණු පුස්තකාලාධිපතිවරයෙකු විසින් කරනු ලබන සියලු කාර්යයන් විමර්ශන සේවාවට අයත් වේ.
- පුද්ගලිකව දුරකථන මාර්ගයෙන් හෝ විද්‍යුත් ක්‍රම මඟින් උපයෝජකයන්ගේ ප්‍රශ්න වලට පිළිතුරු සැපයීම
- තොරතුරු සොයා ගැනීමේ දී යෝග්‍ය මෙවලම් හා ශිල්පක්‍රම තෝරා ගැනීම හා භාවිතය සම්බන්ධව ඔවුන්ට උපදෙස් සැපයීම
- අනුග්‍රාහකයන් වෙනුවෙන් ගවේෂණ සිදු කිරීම
- පුස්තකාල සම්පත් සොයා ගැනීම සඳහා උපයෝජකයන් යොමු කිරීම
- තොරතුරු අගයුම සඳහා ඔවුන්ට සහාය වීම
- යෝග්‍ය අවස්ථාවන්හි උපයෝජකයන් පුස්තකාලයෙන් පරිබාහිර ස්ථානවල ඇති සම්පත් වෙත යොමු කිරීම
- විමර්ශන සංඛ්‍යාලේඛන තබා ගැනීම
- විමර්ශන එකතුව ගොඩනැංවීමේ ලා සහාය වීම

මේ නිර්වචන අනුව විමර්ශන සේවාවේ විවිධ පැතිකඩ පමණක් නොව විමර්ශන පුස්තකාලාධිපතිවරයාගේ කාර්යය භාරය ද වටහා ගත හැකිය.

මහජන පුස්තකාලවල විමර්ශන සේවාව

විශ්වවිද්‍යාල (ශාස්ත්‍රීය) පුස්තකාල, පර්යේෂණ පුස්තකාල, පාසල් පුස්තකාල ආදී අනෙකුත් පුස්තකාල වර්ගවල විමර්ශන සේවාව හා සසඳන විට මහජන පුස්තකාලවල විමර්ශන සේවාව විශේෂත්වයක් උසුලයි. එසේම බැලූ බැල්මට සරල ආකාරයෙන් පෙනුණ ද එය වඩාත් සංකීර්ණ වූවක් ද වේ. මෙකී සුවිශේෂීතාවට තුඩු දෙන කරුණු කීපයකි.

- උපයෝජක ප්‍රජාවගේ විවිධත්වය
- ප්‍රාදේශීය විවිධත්වය
- සංස්කෘතික සහ භාෂාමය විවිධත්වය යන කරුණු ඒ අතර ප්‍රමුඛ වේ.

උපයෝජක ප්‍රජාවගේ විවිධත්වය

මහජන පුස්තකාලයක උපයෝජක ප්‍රජාව හෙවත් පාඨක ජනතාව සජාතීය නොවේ. වයස, ස්ත්‍රී පුරුෂ භාවය, රැකියාව, උගත් කම, කුලය, ජාතිය හෝ ආගම ආදී වශයෙන් කිසිදු හේදයකින් තොරව ඕනෑම පුද්ගලයෙකුට මහජන පුස්තකාල සාමාජිකත්වය ලද හැකිය. ළමුන්, කුඩා ළමුන්, යොවුන් වියේ පසු වන්නවුන්, තරුණ හා වැඩිහිටි ජන කොටස් ආදී වශයෙන් විවිධ වයස් කාණ්ඩවලට අයත් පුද්ගලයෝ එහි සාමාජිකයෝ වෙති. ස්ත්‍රී පුරුෂ හේදයක් ද නැත. නූගත් පුද්ගලයාගේ සිට ඉතාමත් ඉහළ අධ්‍යාපනයක් ලද විද්වතුන්, පර්යේෂකයන් දක්වා විවිධ දැනුම් මට්ටම් සහිත වූවෝ ද මහජන පුස්තකාලය ඇසුරු කරති. එය පාසල් සිසුන්ට ද , ස්වයං අධ්‍යාපනය ලබන්නන්ට ද නිකේතනයකි. විවිධ ආගම් අදහන, විවිධ භාෂා කථා කරන, විවිධ සංස්කෘතීන්ට අයත් පුද්ගලයෝ මේ උපයෝජක ප්‍රජාව අතර වෙති. මේ සියලු දෙනාටම විවිධ අරමුණු ඉටු කර ගැනීම සඳහා විවිධාකාර වූ තොරතුරු අවශ්‍යතා තිබේ. මෙකී අවශ්‍යතා විෂමතාව නිසා සජාතීය උපයෝජක ප්‍රජාවක් සිටින පුස්තකාලයක දී මෙන් නිශ්චිත වූත්, ඒකාකාරී වූත් විමර්ශන සේවාවක් සැපයීමට මහජන පුස්තකාලයකට නොපිළිවන. විවිධ පුද්ගලයන්ගේ හා ජන කොට්ඨාශයන්හි විවිධාකාර තොරතුරු අවශ්‍යතා සපුරාලන්නට නම් විවිධාංගීකරණය වූ විමර්ශන සේවාවක් මහජන පුස්තකාලයක තිබිය යුතුය.

ප්‍රාදේශීය විවිධත්වය

භූගෝලීය විවිධත්වය, ආර්ථික විවිධත්වය මෙන්ම සාමාජික විවිධත්වය ද මෙහි ලා සලකා බැලිය යුතු කරුණුය. මහජන පුස්තකාලය රටක විවිධ භූගෝලීය පරිසර තුළ පිහිටුවා තිබේ. දේශගුණික, භෞතික ආදී පාරිසරික සාධක මෙහි දී වැදගත්ය. භූගෝලීය පිහිටීම නිසාම එක් ප්‍රදේශයක පිහිටි මහජන පුස්තකාලයකට නෛසර්ගිකවම හිමි වන වාසි තවත් පුස්තකාලයකට නොලැබී යා හැකිය. නිදසුන් සේ ගතහොත් කේන්ද්‍රයෙන් බෙහෙවින් දුරස්ථ ප්‍රදේශයකට විදුලිබලය හෝ අන්තර්ජාල පහසුකම් ලබා ගැනීමේ දුෂ්කරතා මතු විය හැකිය. එබඳු ගැටලු ඇත්තම් විද්‍යුත් මූලාශ්‍රය භාවිතයෙන් විමර්ශන සේවා සැපයීම අසීරු වනු ඇත. අනෙක් අතට ප්‍රදේශයෙන් ප්‍රදේශයට ආර්ථික මට්ටම්වල විවිධත්වයක් ද පැවතීමට ඉඩ තිබේ. නිදසුන් සේ ගතහොත් වැඩි ජන ගහණයක් සහිත සංවර්ධිත නාගරික ප්‍රදේශයක පිහිටි මහජන පුස්තකාලයකට මවු ආයතනයෙන් ලැබෙන මූල්‍ය ප්‍රතිපාදන ඉහළ මට්ටමක පැවතුනත් අඩු ජනගහණයක් සහිත සංවර්ධිත නොවූ ප්‍රදේශයක පිහිටි මහජන පුස්තකාලයකට මවු ආයතනයෙන් ලැබෙන මූල්‍ය ප්‍රතිපාදන අල්ප වීමට ඉඩ තිබේ. එහෙයින් නාගරික ප්‍රදේශයක පිහිටි මහජන පුස්තකාලයක විමර්ශන අංශය සම්පත්වලින් පොහොසත් වීමත්, ඇත ගම්බද ප්‍රදේශයක මහජන පුස්තකාලවල විමර්ශන අංශ සම්පත් උග්‍රතාවයෙන් පෙළීමත් නොවැළැක්විය හැකිය. අනෙක් අතට හොඳ අධ්‍යාපන සුදුසුකම් හා පළපුරුද්ද

සහිත පුස්තකාලයාධිපතිවරුන් සංවර්ධිත හා පහසුකම් සපිරි මහජන පුස්තකාලවල සේවයට මිස, උග්‍ර සංවර්ධිත හා පහසුකම් අවම මහජන පුස්තකාල වල සේවය කිරීමට ද මැලිකමක් දැක්වීමට ඉඩ තිබේ. මේ කරුණු දෙක පැහැදිලිවම ඒ ඒ පුස්තකාලය විසින් ඉටු කරනු ලබන විමර්ශන සේවා කෙරෙහි බලපායි. ප්‍රාදේශීය විවිධතාව උපයෝජකයන්ගේ අධ්‍යාපනික මට්ටම කෙරෙහි ද බලපෑමක් ඇති කරයි. නාගරික ප්‍රදේශ බදු ජනයාගේ තොරතුරු සාක්ෂර කුසලතා ඉහළ මට්ටමක පැවතිය ද ග්‍රාමීය ප්‍රදේශවල ජනතාවගේ එම කුසලතා අවම මට්ටමක පැවතීමට පිළිවන. මේ කාරණය ද ඒ ඒ ප්‍රදේශවල පිහිටි මහජන පුස්තකාල විසින් ඉටු කරනු ලබන විමර්ශන සේවාව විෂයෙහි බලපෑමක් සිදු කරයි. අනෙක් අතට භූගෝලීය සාධක අනුව ප්‍රදේශයෙන් ප්‍රදේශයට වෙසෙන ජනතාවගේ වෘත්තීය තත්වයන් ද වෙනස් වේ. නාගරික ප්‍රදේශවල ජනයා කායරීලිය සේවාවල නිරත වූව ද ග්‍රාමීය ප්‍රදේශවල ජනයා කෘෂිකර්මාන්තය, ධීවර කර්මාන්තය බඳු කායරීලිය නොවන වෘත්තීන්හි නිරත වේ. මෙකී වෘත්තීය විෂමතාව අනුව පුස්තකාල භාවිතය පිළිබඳව ඔවුන්ගේ ආකල්ප හා පුරුද්ද අතර පුළුල් වෙනස්කම් පැවතිය හැකිය. මේ තත්වයන් ද මහජන පුස්තකාල විමර්ශන සේවාව කෙරෙහි සෘජු බලපෑමක් කරයි.

සංස්කෘතික හා භාෂාමය විෂමතා

විශේෂිත භාෂා ව්‍යවහාර කරන හා විශේෂ සංස්කෘතික අනන්‍යතා සහිත විවිධ ජන කොට්ඨාශ බහුලව වෙසෙන ප්‍රදේශවල පිහිටි මහජන පුස්තකාල, අනෙකුත් ප්‍රදේශවල පිහිටි මහජන පුස්තකාලවලට වඩා සුවිශේෂී ස්වරූප ඉසිලිය හැකිය. නිදසුනක් සේ ගතහොත් යාපනය මහජන පුස්තකාලයේ හෝ මඩකලපුව මහජන පුස්තකාලයේ සේවය ලබන ප්‍රජාව ගත හැකිය. එම ප්‍රදේශවල ජන කණ්ඩායම්වලට ආවේණික අනන්‍ය සංස්කෘතියක් ද, භාෂාවක් ද තිබේ. එහෙයින් එබඳු පුස්තකාලයක විමර්ශන සේවාව, එකී ජන කොටස් වල සුවිශේෂ අවශ්‍යතා ඉටු කරලීමට සමත් මෙන්ම ඔවුන්ගේ භාෂාවලින් සැපයෙන්නක් වීම ද අවශ්‍යය.

මහජන පුස්තකාලයකින් සැපයෙන විමර්ශන සේවාවන්හි මූලික ස්වරූප

සියලුම වර්ගවල පුස්තකාලවලින් සැපයෙන විමර්ශන සේවාවන්හි සමානතා ඇත ද මහජන පුස්තකාලයකින් සැපයෙන විමර්ශන සේවාවන්හි යම් යම් වෙනස්කම් තිබේ. සේවා වර්ග, සේවාවේ ප්‍රමාණය හෙවත් ගැඹුර ඒ වෙනස්කම් අතර ප්‍රධානය.

සේවා වර්ග වන්නේ :

- පොදු විමසුම්වලට පිළිතුරු සැපයීම
- නිශ්චිත විමර්ශන මූලාශ්‍ර ඇසුරින් පිළිතුරු සැපයීම
- මඟ පෙන්වීම් සහ උපදෙස් සැපයීම
- පර්යේෂණ සහාය යනාදියයි.

පොදු විමසුම්වලට පිළිතුරු සැපයීම

“කොහේද ? ” වර්ගයේ ප්‍රශ්න වලට පිළිතුරු සැපයීම මේ ගණයට අයත් වේ. වාර සඟරා අංශය කොහේ ද? නවකථා ඇත්තේ කොහේ ද? වැසිකිළි ඇත්තේ කොහේ ද? ආපන ශාලාව කොහේ ද? ඡායා පිටපත් අංශය කොහේ ද? ආදී වශයෙන් උපයෝජකයන් විසින් විමසා සිටිය හැකි පොදු ප්‍රශ්න රාශියකි. ඒවාට පිළිතුරු සැපයීම ක්‍ෂණිකව සිදු කළ හැක්කේ එබඳු අපේක්ෂිත ප්‍රශ්න ලැයිස්තුවක් අදාළ පිළිතුරක් සමඟ සකසා විමර්ශන මේසයේ තබා ගැනීමෙනි. මෙබඳු ප්‍රශ්න එතරම් ගැඹුරු නොවන අතර ඒවාට පිළිතුරු සැපයීම ද ක්‍ෂණිකව සිදු කළ හැකිය.

නිශ්චිත විමර්ශන මූලාශ්‍ර ඇසුරින් පිළිතුරු සැපයීම

ඇතැම් උපයෝජකයන් විසින් ස්වකීය නිශ්චිත තොරතුරු අවශ්‍යතා සපුරා ගැනීම සඳහා සම්මත විමර්ශන මූලාශ්‍රය ඇසුරින් පිළිතුරු සැපයිය හැකි ආකාරයේ නියත ප්‍රශ්න අසා සිටිය හැකිය. කිසියම් රාජ්‍ය ආයතනයක ලිපිනයක්, වචනයක අර්ථය, දුරකථන අංකයක්, කිසියම් රටක භාවිත මුදල් ඒකක, කිසියම් රටක රාජ්‍ය ප්‍රධානියාගේ නම ආදී වශයෙන් මෙබඳු ප්‍රශ්න විවිධාකාර විය හැකිය. ඒවාට සම්මත විමර්ශන මූලාශ්‍රය ඇසුරින් පිළිතුරු සැපයීම දෙයාකාරයකින් සිදු කළ හැකිය. අදාළ විමර්ශන මූලාශ්‍ර භාවිත කොට විමර්ශන පුස්තකාලාධිපතිවරයා විසින්ම අවශ්‍ය තොරතුරු සොයාදීම හා ප්‍රශ්නයට යෝග්‍ය පිළිතුරු ලබා ගැනීම සඳහා අදාළ විමර්ශන මූලාශ්‍රය වෙත උපයෝජකයා යොමු කිරීම යනු ඒ ආකාර ද්වයයි. මෙහි දී විමර්ශන මූලාශ්‍රය යනු කවරේ ද විමර්ශන මූලාශ්‍රය වර්ග මොනවා ද, ඒවායේ අන්තර්ගතය කෙබඳු ද, ඒවා කාර්යක්ෂමව භාවිත කරන්නේ කෙසේ ද ආදී කරුණු පිළිබඳ නියත වූත්, පැහැදිලි වූත් අවබෝධයක් විමර්ශන පුස්තකාලාධිපතිවරයාට තිබිය යුතුය.

විමර්ශන ග්‍රන්ථයක් හෙවත් විමර්ශන මූලාශ්‍රයක් යනු එක දිගට නොකියවන හෝ එක දිගට භාවිත නොකරන, අවශ්‍යතාවක් පැන නැගුණු කල්හි පමණක් භාවිතයට ගන්නා ග්‍රන්ථය. ඒවා බොහෝ දුරට පුස්තකාල තුළ භාවිතයට පමණක් සීමා වේ. අනෙකුත් ග්‍රන්ථ හා මූලාශ්‍රය වලට වඩා ඒවායේ අන්තර්ගතය සංවිධානය කොට ඇති ආකාරය, ඉදිරිපත් කොට ඇති ආකාරය වෙනස් වීමට පිළිවන. ග්‍රන්ථ නාමාවලි, ශබ්ද කෝෂ හා විශ්ව කෝෂ, තොරතුරු සංග්‍රහ, වාර්ෂික ග්‍රන්ථ, නියමාවලි වර්තාපදානාත්මක මූලාශ්‍රය, අනුක්‍රමණිකා, අත්පොත්, භූගෝල විද්‍යාත්මක මූලාශ්‍රය, දත්ත පදනම් ආදී වශයෙන් සම්මත විමර්ශන මූලාශ්‍ර රාශියක් තිබේ. මෙබඳු මූලාශ්‍රය භාවිතයෙන් සපයනු ලබන විමර්ශන සේවා වර්ග දෙකක් තිබේ. ඒ ප්‍රතිවාරාත්මක විමර්ශන සේවා සහ අපේක්ෂණීය විමර්ශන සේවා වශයෙනි.

ප්‍රතිවාරාත්මක විමර්ශන සේවා සපයනු ලබන්නේ පාඨක ඉල්ලීම් සහ ඔවුන්ගේ අවශ්‍යතා මතයි. එසේ ඉදිරිපත් වන විමර්ශන ප්‍රශ්න ඇමරිකානු පුස්තකාල සංගමයේ විමර්ශන සේවා කමිටුව මඟින් වර්ග කර ඇත.

- පුද්ගලයන් සහ ස්ථාන නාම පිළිබඳ ප්‍රශ්න
- කරුණු සෙවීමේ ප්‍රශ්න

- පාඨක උපදේශාත්මක ප්‍රශ්න
- පර්යේෂණ සඳහා දිගු කාලීන විමසුම්

එස්. ආර් රංගනාදන් විසින් විමර්ශන ප්‍රශ්න කොටස් දෙකකට වෙන් කර දක්වා තිබේ.

- ප්‍රස්තුත විමර්ශන ප්‍රශ්න
- සාධිකාරී විමර්ශන ප්‍රශ්න

ප්‍රස්තුත විමර්ශන ප්‍රශ්න ලෙස ඔහු දැක්වූයේ ඉතා කෙටි කලකින් පිළිතුරු සැපයිය හැකි ප්‍රශ්නයයි. ඔහුගේ වචනයෙන්ම එය සඳහන් කරතොත් දී ප්‍රස්තුත විමර්ශන සේවය යනු ඉතා කෙටි කලකින් හෝ නිමේෂයකින් සැපයිය හැකි සේවාවකි.

සාධිකාරී විමර්ශන ප්‍රශ්න මෙයට වඩා වෙනස් මුහුණුවරක් ගනියි. මෙයට අයත් වන්නේ පිළිතුරු දීම සඳහා ඉතා දීර්ඝ කාලයක් ගන්නා ප්‍රශ්න වේ. ආචාර්ය රංගනාදයන් දක්වන ආකාරයට ඇතැම් විමර්ශන ප්‍රශ්නවලට පිළිතුරු දීම සඳහා පැය භාගයකට අඩු කාලයක් ගතවිය හැකි අතර ඇතැම් ප්‍රශ්න සඳහා පිළිතුරු දීමට දිනයක් හෝ සති කිහිපයක් ගතවිය හැකිය.

අපේක්ෂණීය විමර්ශන සේවා මීට වෙනස්ය. මෙම සේවාවන්ගේ අරමුණ තනි පුද්ගලයෙක් තෘප්තියට පත් කිරීම නොව පුද්ගල පිරිසක් වෙත නොඑසේ නම් කාණ්ඩයක් වෙත සේවය සලසා දීමය. මෙම සේවාව සැපයීමේ දී විමර්ශන පුස්තකාලාධිපතිවරයා මැනවින් පාඨක අවශ්‍යතා හඳුනා ගත යුතුය. පාඨක අවශ්‍යතාවලට ගැළපෙන ලෙස කටයුතු කළ හැක්කේ එවිටය. එහිදී පහත සඳහන් සේවාවන් ඉටුකරදීමට විමර්ශන පුස්තකාලාධිපතිවරයා බැඳී සිටියි.

1- විශේෂිත මාතෘකා පිළිබඳ ග්‍රන්ථනාමාවලී සම්පාදනය

මෙය බොහෝ පුස්තකාල මඟින් සපයනු ලබන සේවාවකි. විශේෂයෙන් අධ්‍යාපන, පර්යේෂණ සහ මහජන පුස්තකාල මඟින් මේ සේවය නිතර පවත්වාගෙන යනු ලබයි. මෙහි දී පාඨක අවශ්‍යතා මත විවිධ ග්‍රන්ථ නාමාවලී නිර්මාණය කරනු ලබයි.

2- කාලීන සම්ප්‍රජානන සේවාව

මෙය පර්යේෂකයන් උදෙසා අවශ්‍ය වූ සේවාවක් ලෙස නම් කළ හැකිය. යම් යම් විෂය ක්ෂේත්‍රයන් සම්බන්ධයෙන් ප්‍රවර්තන සාවධානය මේ තුළින් ඇති කෙරේ. විමර්ශන සේවයේ ද මූලික අරමුණ වන්නේ අවශ්‍ය තොරතුරු අවශ්‍ය වේලාවට අවශ්‍ය ස්වරූපයෙන් අවශ්‍ය පාඨකයාට ලබාදීමයි. එය නිසියාකාරව ඉටුකරන සේවාවක් ලෙස මෙම විමර්ශන හැඳින්විය හැකිය.

3- පුවත්පත් කැපුම් සේවාව

මෙය ද එක්තරා ආකාරයක කාලීන සම්ප්‍රජානන සේවාවකි. ප්‍රචර්තන මූලාශ්‍රයක් වන පුවත්පත්වල ඇතුළත් විවිධ විෂයයන් සම්බන්ධ මාතෘකා කපා වෙන් කර සංවිධානය කර අවශ්‍ය පාඨකයාට ලබාදීම මෙයින් සිදු කෙරේ.

4- අනුක්‍රමණිකා සේවය

අනුක්‍රමණිකා තුළින් ප්‍රචර්තන සහ අතීතාවලෝකන සාහිත්‍යය සඳහා විධිමත්ව ප්‍රවිශ්ට විය හැකිය. විවිධ තොරතුරු මූලාශ්‍ර සඳහා අනුක්‍රමණිකා සම්පාදනය කරනු ලබයි. පාඨකයාට තමා පරිශීලනය කළ යුත්තේ කුමන මූලාශ්‍රයදැයි තෝරා ගැනීමට අනුක්‍රමණිකා උපකාරවත් වේ.

5- සාරසංග්‍රහ සේවය

අනුක්‍රමණිකා සේවයට වඩා වැඩි මඟ පෙන්වීමක් සාර සංග්‍රහ තුළින් සිදු කෙරේ. නිර්දේශාත්මක සහ සවිස්තරාත්මක සාර සංග්‍රහ මේ ගණයට අයත් වේ.

6- පාඨක අධ්‍යාපනය

පුස්තකාලවල සාමාජිකයන් බවට පත්වන ආධුනිකයන් හට පුස්තකාලයේ සංවිධානය සහ පහසුකම් පිළිබඳ අවබෝධයක් ලබාදීම මෙමඟින් සිදු කෙරේ. පුස්තකාලයේ ඇති සම්පත් උපරිම භාවිතයකට යොමු කිරීමට මෙමඟින් ඉඩ ලැබේ. සෑම මහජන පුස්තකාලයකම විමර්ශන අංශයේ මූලික වගකීම වන්නේ විධිමත් පාඨක අධ්‍යාපනයක් පවත්වාගෙන යෑමයි.

මඟ පෙන්වීම් සහ උපදෙස් සැපයීම

උපයෝජකයා සහ තොරතුරු මුණගැස්වීම විධිවත්ව ඉටු කරන සේවාවක් ලෙස විමර්ශන සේවය හැඳින්විය හැකිය. එක් එක් පුස්තකාල වර්ගයෙන් වර්ගයට සපයනු ලබන විමර්ශන සේවාවෙහි වෙනස්කම් දැකගත හැකි වුව ද තොරතුරු ගවේෂණයේ දී භාවිත විමර්ශන තාක්ෂණය ඒකාකාරී ස්වරූපයක් ගනියි. එය සෑම පුස්තකාලයකටම පොදුය. මෙහි දී විමර්ශන මූලාශ්‍රය භාවිත කරන ආකාරය පිළිබඳ අවබෝධය පාඨකයා සතුව නොපැවතිය හැකිය. එවන් අවස්ථාවල දී ඒවා භාවිත කරන ආකාරය පිළිබඳව අවබෝධය ඔවුන්ට ලබා දීම විමර්ශන පුස්තකාලාධිපතිවරයාගේ වගකීමකි. විමර්ශන මූලාශ්‍රය භාවිතය පිළිබඳ අවබෝධය ලබා දීම මෙන්ම අවශ්‍ය තන්හි දී මඟ පෙන්වීම් සහ උපදෙස් ලබාදෙමින් පාඨකයාට සිය විමර්ශන ගැටලු නිරාකරණය කරගැනීමට සහාය වීමට විමර්ශන පුස්තකාලාධිපතිවරයා බැඳී සිටියි.

පර්යේෂණ සහාය

පර්යේෂණවල නියුතු වන්නන්ට ද මහජන පුස්තකාලය විවෘතය. ඇතැම් අවස්ථාවල දී ඔවුන්ගේ පර්යේෂණ කාර්යයන් සඳහා විමර්ශන මූලාශ්‍රය ආශ්‍රිත දත්ත, සංඛ්‍යාලේඛන මෙන්ම

තොරතුරු අවශ්‍ය විය හැකිය. නිදසුන් ලෙස ආර්ථික විද්‍යා ක්ෂේත්‍රයෙන් පර්යේෂණ සිදු කරන්නෙකුට යම් වසරක හෝ වසර කිහිපයක ශ්‍රී ලංකා මහබැංකු වාර්තා අවශ්‍ය විය හැකිය. එසේම තවත් අයෙකුට සිය සංගහණ නියැදිය තෝරා ගැනීමට සිතියමක් අවශ්‍ය විය හැකිය එවන් අවස්ථාවල ඔවුන්ගේ පර්යේෂණ කටයුතු වලට අවශ්‍ය සහාය ලබාදීම ද විමර්ශන පුස්තකාලාධිපතිවරයෙකුගෙන් අපේක්ෂා කෙරෙයි.

විශේෂ පුස්තකාලවලට , ජාතික පුස්තකාලවලට සහ විශ්වවිද්‍යාල පුස්තකාලවලට තරම් ප්‍රබලව විමර්ශන සේවාවක අවශ්‍යතාව මහජන පුස්තකාල කෙරේ නොපැවැතුණ ද එම සේවාව ක්‍රියාත්මක කිරීම තුළින් මහජන පුස්තකාලයක අරමුණු නිසි පරිදි සපුරා ගත හැකිය. ස්වභාවයෙන්ම අපට මහජන පුස්තකාලයක දී මුණගැසෙන පාඨකයන් අතර අලුත් පාඨකයන් , සාමාන්‍ය පාඨකයන් මෙන්ම සුවිශේෂ වූ පාඨකයන් යනාදී වශයෙන් විවිධ තරාතිරම්වලට අයත් පාඨකයන් දැකගත හැකිය. එකී පාඨක වර්ගවලට අනුව ඔවුන්ගේ විමර්ශන අවශ්‍යතා විවිධාකාර වේ. එසේ වන්නේ මහජන පුස්තකාල පෘථුල පාඨක ප්‍රජාවකට සේවය සපයන බැවිනි. සැකෙවින් දක්වන්නේ නම් පුස්තකාල භාවිත කළ හැකි සෑම පුරවැසියෙකුටම එහි සේවය ලබාගත හැකිය. මවිසියන්ගේ උපකාරයෙන් ඇවිදින කුඩා දරුවාගේ සිට සැරයැටියක වාරුවෙන් ගමන් කරන වෘද්ධ පුද්ගලයා දක්වා මහජන පුස්තකාල සේවය විවෘතය. එමෙන්ම සාක්ෂරතාවයෙන් යුතු පුද්ගලයාගේ සිට උසස් උපාධි ලද පුද්ගලයා දක්වා වන සමස්ත පරාසය නියෝජනය කරන පාඨක ප්‍රජාවක් මහජන පුස්තකාලයේ සේවය , ප්‍රයෝජන ලබති.

නිගමනය

කවර පුස්තකාලයක වුව ද අරමුණ වන්නේ සිය පාඨක ප්‍රජාවට උපරිම සේවාවක් සැපයීමයි. පාඨකයා සතු අවශ්‍යතා විවිධාකාර වන අතර ඒවා සපුරාලීමෙහි ලා විමර්ශන සේවය මහඟු රුකුලක් සපයයි. මහජන පුස්තකාලයකට විමර්ශන එකතුවක් මෙන්ම එම එකතුව ආශ්‍රයෙන් උපයෝජක විමර්ශන ගැටලුවලට පිළිතුරු සැපයීමටත්, විමර්ශන එකතුව සහ පාඨකයා අතර සහ සම්බන්ධයක් ගොඩ නැගීමේ කාර්යය භාරය ඉටු කිරීමටත් විමර්ශන පුස්තකාලාධිපතිවරයෙකු සිටීම ඉතා වැදගත්ය. විමර්ශන අංශයක් පැවතීම සහ විමර්ශන පුස්තකාලාධිපතිවරයෙක් සිටීම යථාර්ථවත් නොවූ ශ්‍රී ලාංකීය මහජන පුස්තකාල ක්ෂේත්‍රය තුළ විමර්ශන සේවය පණගැන්වීමේ වගකීම තනිව දැරීමට මහජන පුස්තකාලයාධිපතිට සිදු වී තිබේ.

ආශ්‍රිත මූලාශ්‍රය

අලහකෝන්, උදිත (2003), *මහජන පුස්තකාල සේවාව*, ජාතික පුස්තකාල හා ප්‍රලේඛන සේවා මණ්ඩලය, කොළඹ

IFLA / UNESCO Public Library Manifesto, 1994 [WWW.ifla.org.publications/iflaunesco-public-Library-manifesto-1994](http://www.ifla.org/publications/iflaunesco-public-Library-manifesto-1994). Accessed on: 3 Dec.2015

ODLIS http://www.abc-clio.com/ODLIS/odlis_A.aspx. Accessed on: 3 Dec.2015